

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»

Біобібліографічна
пам'ятка

Григорій
Тютюнник

«Письменник
із мужнім і
чутливим
серцем»

ХАРКІВ - 2020

«Письменник із мужнім і чутливим серцем»: бібліографічна пам'ятка до 100-річчя з дня народження Г. Тютюнника / ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»; уклад. В. В. Лопата – Х., 2020. – с.

23 квітня 2020 року виповнилося 100 років від дня народження українського письменника – прозаїка – Григорія Тютюнника. Матеріал містить біографічні відомості та короткий огляд найвідомішого твору письменника роману «Вир». Призначається для дітей старшого шкільного віку, для організаторів дитячого читання, шкільних бібліотекарів та для батьків.

Матеріал підготувала: Лопата В.В.
Редактор: Загrevська С.М.
Відповідальна за випуск: Трохименко Г.В.

*«Справжній талант не дається без болю і муки, як і саме життя.
А ще життя не дається без любові. Мало – бачити, мало – розуміти, треба любити.
Бо любов – то найвищий дар, який коли-небудь може отримати людина».*
(Григор Тютюнник)

В сузір'ї талантів, якими пишається українська література, Григорію Тютюннику належить одне з почесних місць. За життя його так і не настигла слава – він її зовсім не прагнув. Хотів, щоб читали, хотів, щоб розуміли, а тому писав просто і жив просто.

Своєрідність митця, його багаті художньої палітри тісно пов'язана з самою біографією, з його складним і драматичним життям. Прожив всього лише 41 рік, залишивши по собі збірку оповідань «Зорані межі», повість «Хмарка сонця не заступить», збірку поезій «Журавлині ключі» і знаменитий роман «Вир», за який письменника посмертно було удостоєно Шевченківської премії.

Народився Григорій Михайлович **23 квітня 1920 року** в селянській родині в селі Шилівці Зінківського району на Полтавщині.

Мати Григорія була вчителькою, батько – теслею. Невдовзі після народження сина подружжя розлучилося. Та Михайло Васильович не полишав старшого сина: по можливості він допомагав, багато чого навчив — скажімо, віршів Шевченка (сам знав напам'ять мало не всього «Кобзаря»). Через 10 років одинакування Михайло одружився з Ганною Михайлівною Сивокінь. У новій родині Михайла Тютюнника народився другий син, якого, нічого не підозрюючи, батьки записали теж Григорієм. А сталося це так. Григорія насправді хотіли назвати Георгієм (Ігорем). Записувати дитину відрядили діда по матері, який по дорозі до сільради добряче випив за здоров'я новонародженого. Коли ж потрапив до сільради, то переплутав ім'я і записав онука Григорієм. Про дідову витівку дізналися, коли Ігору-Григорію було вже років п'ятнадцять – на той час у Михайла Тютюнника у новій сім'ї уже підростав другий син, за іронією долі, теж Григорій. Згодом, щоб відрізняли братів, молодшого стали звати Григором. Більше, про відносини братів, що

Школа у якій навчався
майбутній письменник

спочатку складалися важко, а потім стали прикладом сильної, світової братерської любові, – можна прочитати в спогадах молодшого брата Григора Тютюнника «Коріння».

До школи Григорій пішов рано – у шість років. Учився легко й добре, хоча бешкетник був неабиякий. Закінчивши Шилівську семирічку, три роки навчався у Зінківській середній школі №1, яку закінчив у 1938 році. Саме у школі прокинувся й літературний талант – почав писати вірші, котрі побачили світ у зінківській районній газеті. Коли вперше надрукували в «районці», прибіг із газетою до батька, і *«тато, радий, мов дитина, обережненько вирізає той віршик ножицями й на долонях поніс його через усю хату до комода»*. Відтоді все життя Тютюнник не кидав писати вірші.

1937 р. батька письменника - Михайла Васильовича Тютюнника заарештували і він зник десь у Сибірі. 1938 року Гриць закінчує Зінківську середню школу і вступає до Харківського університету. Григорій навчався наполегливо, довгенько засиджувався над книгами в читальному залі; долучався до письменства: був членом університетської літературної студії, літературного об'єднання при Спілці письменників України. На початку 1940 року в Будинку письменників відбувся перший творчий вечір поета-початківця Тютюнника Шлях його в літературу був довгий і нелегкий.

Закінчити університет вдалося лише у 1946 році: з початком війни молодий Тютюнник записався до студентського батальйону і пішов на фронт. Поблизу Білої Церкви був поранений, потрапив у полон, двічі з нього тікав... Та страшна війна залишилася у ньому на все життя уламком сталі, що носив під самісіньким серцем. Письменника було поранено в легеню, інколи осколок давав знати про себе – рухався, спричиняючи неймовірний біль. У квітні 1949 року Григорію Тютюннику довелося лікуватися в лікарні у Львові, де він саме працював. Однак лікарі побоюлися чіпати осколок. А Григорій «згорав» від високої температури майже два тижні. Чергові лікарі тоді порадили дружині письменника їхати до Києва – шукати Амосова. Микола Михайлович зробив йому операцію, котра тривала чотири з половиною години. Вийшовши з операційної, знаменитий хірург просто втратив свідомість... Після воєнних років Тютюнник вчителював, потім був редактором відділу прози журналу «Жовтень», вів активну й напружену літературну діяльність.

«Кремезний, середній на зріст, чуб – вихором на правий бік, ніби відбиток круто завихреної думки. Руки богатырські, пальці великі, пружкі, погляд зосереджений, внутрішньо зібраний, трохи засмучений, завжди лагідний, спокійний. Коли говорив – то відчувалося, що йому немає потреби запевняти «Чесне слово», як клянуться інші. Відчувалося, що його слово чесне, зважене. Було у ньому щось від природи благородне і чисте. У ньому жило внутрішнє добро», – таким Григорій Тютюнник запам'ятався письменнику і земляку Григорію Нудзі.

Якби Тютюнник не став письменником, він обов'язково відбувся б як мовознавець. Бо з приводу одного лише слова Григорій Михайлович міг провести цілу наукову розвідку, а потім прочитати цікаву лекцію. Дуже любив мову полтавського краю і рідну природу. І свій знаменитий «Вир» він писав на Полтавщині у Шилівці: щоліта приїздив до матері Ївги Федотівни на гостини. Жив кілька місяців, проте вдома не сидів: то йшов у ліс писати свій головний твір життя, то мандрував у сусідні села – приглядався до селян, які згодом з'являлися у якості героїв на сторінках його «Виру». А друзям говорив, що ніде так не пишеться, як у рідній Шилівці. Її у романі він назвав Троянівкою, а в описаних краєвидах Троянівки можна легко впізнати річку Ташань, Радківщину і Бесву гору.

Мати письменника Іва Федотівна Бурдина.

У листах до матері Тютюнник часто жалівся, що у Львові дуже сумує за рідними місцями: *«Я вже, як журавель, стою на одній нозі і виглядаю на схід: чи скоро полечу на свій рідний край?»* На початку літа 1961 року Григорій Тютюнник написав матері: *«Як приїду, то буду відпочивати до самої зими і не візьму з собою ні машинки, ні*

пера...» Однак приїхати до матері того літа йому так і не судилося: Ївзі Федотівні самій довелося їхати до Львова, аби провести в останню путь свого Горю – 29 серпня у письменника не витримало серце.

Він мріяв ще багато написати для прийдешніх поколінь, але не встиг. Залишив для молоді свій заповіт:

*Йдучи від рідного порогу,
Багато не беріть в дорогу:
Блакить, синь неба, журавлі
Й любов до рідної землі.*

Брати Тютюнники

працював у «Жовтні».

Дуже нелегко йшли одне до одного два Григорії, але велика братня любов, що народилася між ними, осявала все подальше їхнє життя.

Григорій став Григорові за батька, наставника у творчості, друга і порадника і житті Щоб це відчувати серцем, треба неодмінно прочитати «Коріння»...

А це останній лист Григорія Тютюнника братові: «Грицьку! Було б дуже добре, якби ти приїхав до Харкова, влаштувався з житлом, «замельдувався» в деканаті та й повернувся в Шилівку ще на тиждень. Вигадай що завгодно, аби вирватись... Григорій Тютюнник. 25.VIII.1961 року».

Через годину після того, як Григір отримав цього листа, надійшла телеграма: Григорій помер... «На столі в його кімнаті лишилася рівненько складена в потертій папці друга частина роману «Вир»...»

У вирі сьогодення

У рідному селі Шилівці є музей — невеличка кімната в школі. В центрі кімнати — погруддя Григорія, на стінах — фотознімки, під склом — книги, теки з матеріалами. Зберігся і будинок, в якому народився і провів дитячі роки письменник. У ньому до останніх днів проживала мати Григорія Михайловича, Ївга Федотівна, а потім її двоюрідна сестра Анастасія Павлівна Матяш. Зараз будинок перебуває у власності інших людей, меморіальна дошка не встановлена. На старенькій будівельці, де колись була школа, що в ній навчався Григорій, меморіальної дошки теж немає... У грудні 2018 в Шилівці відкрився літературно-краснознавчий маршрут “Земляки”, присвячений рідному красві лауреатів

Національної премії України імені Тараса Шевченка Григора та Григорія Тютюнників. Завдяки проекту Полтавської обласної організації Національної спілки письменників України оновлено експозицію музею Шилівської ЗОШ I-III ст. Ця подія збіглася з проведенням Всеукраїнських тютюнниківських літературно-наукових читань.

Творчість

Роман Григорія Тютюнника «**Вир**» посідає особливе місце як у творчості прозаїка, так і в історії українського письменства. Його поява стала справжньою подією в літературному житті, засвідчила відродження національної словесності після того удару, якого завдали їй десятиліття сталінського фізичного та ідеологічного терору.

В романі змальовується не водяний вир, а вир людського життя з усією складністю стосунків між людьми, в яких різні долі й характери, свої погляди та принципи. Прочитавши роман, переконаєшся, що назва «Вир» найбільш образно розкриває суть змісту книги.

Життєвий вир, як і водяний, нерідко буває нещадним, але духовно сильні люди перемагають його. Долає всякі перешкоди Дорош, коли піднімає тваринництво в Троянівській сільгоспартілі і коли воює з фашистами. Сильніший від виру і Оксен Гамалія. Хоч і гине він у нерівній бою, але переконливо ясно, що правда на його боці. Навіть Юля, здавалось би, така легковажна і самозакохана, у найвідповідальніший момент свого життя гідно витримує іспит на звання справжньої людини. Тютюнників «Вир» – це бурхливе життя нашого народу в мирні дні і звитяжна боротьба з ворогом у грізні роки війни.

У 1983 р. режисер Станіслав Клименко зняв за романом письменника художній фільм «Вир».

Перша збірка оповідань Григорія Тютюнника «Зоряні межі» вийшла друком 1950 р. Потім була надрукована повість «Хмарка сонця не заступить» (1957 р.), а також роман «Буг шумить» (1965). .)

У творчій спадщині Г. Тютюнника є поетичний збірник «Журавлині ключі», що з'явився вже через два роки після смерті письменника. Збірка «Журавлині ключі» — поезії, написані під час війни — побачила світ по смерті автора, у 1963 р. Знайомлячись з кращими віршами збірки ви відкриєте поета по-філософськи мудрого й розсудливого, спостережливого і щирого. Основна тема віршів – тема війни. В основі лежить факт баченого і пережитого.

Не хочу я, щоб знов пекла мене війна в журбі.
Не хочу покидать села в світанки голубі.
Не хочу матері старій розлуку провіщать,
І знов по пошті польовій про себе сповіщать,
І знову повзатъ по землі в огонь, в їдучий дим,
Коли курличуть журавлі, коли цвітуть сади.
(Вірш «Не хочу»)

В моїм краю зелені трави
Інеба синя давнина,
І пише мати із Полтави,
Що у Полтаві вже весна.
(Вірш «Полтава»)

Думаю часто один в тишині,
Скільки прийшлося пережити мені?
Куля гаряча на мене летіла,
Щоб вирвать життя із дебелиго тіла.
Морози в мене в окопах пекли,
Томився що й ноги уже не несли,
і падав не раз у пилюку доріг,
а все ж таки вистояв і перемиг.

Повість «Хмарка сонця не заступить»

В п'ятдесятих роках Григорій Тютюнник часто бував на Черкащині, виїжджав на Сулу. Багатий присулянський край, щедра земля, чудові люди зачарували письменника. Шлях до Сули далеченький. По дорозі Григорій Михайлович заїжджав у села Чернобаївського району. Там і зустрівся він з прототипом Швидкого, Голуба, Гайової та інших героїв повісті.

Бібліографічна сторінка:

Грицай Л. Життєвий і творчий шлях Григорія Тютюнника. Роман "Вир" - реалістична картина життя українського народу напередодні та під час другої світової війни / Л. Грицай // Українська мова і література в школах України. - 2015. - N 1. - С. 48 - 53.

Неживий О. "І бажаю всіх благ": із життєпису Григорія і Григора Тютюнників / О. Неживий // Слово і час. - 2017. - N 2. - С. 77 - 83.

Неживий О. Григорій і Григір Тютюнники: полтавське коріння не мовчить / О. Неживий // Українська мова і література в школах України. - 2018. - N 6. - С. 24–29.

Неживий О. Григорій и Григір Тютюнники: Полтавське коріння не мовчить / О. Неживий // Українська мова і література в школах України. - 2018. - N 7. - С. 43 - 48.

Неживий О. Роман "Вир" Григорія Тютюнника: коли прийде до читача основний текст? / О. Неживий // Українська літературна газета. - 2015. - N 6. - С. 18.

Письменник із мужнім і чутливим серцем : [90 років від дня народження Григорія Тютюнника] // Шк. бібліотека. - 2010. - N 3. - С. 3 - 4.

Григорій Тютюнник у вирі свого часу : [електронний ресурс] : [веб-сайт]. – Назва з екрану : Режим доступу : <https://nubip.edu.ua/node/75572>.